

El món, un engany convincent

Els humans som una espècie estranya. Quan reflexionem sobre el món ens adonem que la realitat que creiem captar per mitjà dels nostres sentits i conceptes està, de fet, molt allunyada del que ens ofereixen la ciència i la filosofia del llenguatge actuals. Aquestes últimes ens informen que els paisatges creats pels nostres cervells són uns miratges surrealistes, encara que magnífics, això sí. Vivim enmig d'una al·lucinació permanent. N.F. Simpson deia que “la realitat és una al·lucinació creada per la falta d'alcohol”. Doncs bé, no s'equivocava gaire. Només ho feia en el fet que “l'alcohol”, ho vulguem o no, el portem incorporat permanentment en els circuits dels nostres cervells.

La imatge que ens dona la física actual del món contrasta amb les idees espontànies que tenim, per exemple, sobre les formes i els colors dels objectes, o sobre l'espai i el temps. Tendim a pensar que l'espai i el temps són dues entitats diferents, dos aspectes dissociats. Tanmateix, des de la teoria general de la relativitat d'Einstein (1916) sabem que aquesta dissociació es deu al fet que la velocitat de la llum és molt gran comparada amb la dels ritmes humans. Per a nosaltres, 300.000 quilòmetres per segon és, efectivament, una velocitat molt ràpida. Tanmateix, a escala astronòmica, la llum va a pas de tortuga. Com és prou conegut, això fa que a causa de les grans distàncies de l'Univers, la llum que emana de les diferents estrelles, galàxies i altres cossos estel·lars trigui molt a arribar-nos. La conseqüència és que l'Univers que veiem és molt “antic”. La llum aporta notícies molt velles. Tal com assenyala H. Reeves, si un observador situat en un planeta de la galàxia d'Andròmeda –situada només a uns 2 milions i mig d'anys

FERRAN REQUEJO

CATEDRÀTIC DE C. POLÍTICA DE LA UPF

llum de nosaltres– enfoqués ara el seu telescopi vers la terra, el que veuria seria la vida dels *homo habilis*. El que veiem sempre és passat, ja estigui proper o molt allunyat de nosaltres. Així, cadascú de nosaltres esdevé la punta de la fletxa del seu temps subjectiu.

També creiem que els cossos són sòlids, quan la ciència ens diu que tot està fet de partícules subatòmiques en un món bàsicament buit. Però nosaltres captem la realitat com si fos un continu. A més, la física quàntica ens diu que les partícules també són ones que interactuen amb elles mateixes (superposició), i que *col·lapsen* quan les observem, encara que vinguin de galàxies molt llunyanes (Wheeler). Quan aquest col·lapse implica dues partícules, *veiem* que estan imbricades malgrat que estiguin separades per anys llum de distància (entrellaçament). I les magnituds físiques no tenen un valor definit independent de l'observació (Bell; Aspect). Nosaltres podem pensar que som *realistes*, però la realitat no ho és.

Shakespeare, Berlin i Hegel ens parlen més de com és el món que de com hauria de ser, i en el que diuen sempre hi ha un fort ingredient d'escepticisme

La imatge física del món és alhora puntillista i fantasmal, ones-partícules sense valors definites dins de la immensa discontinuïtat d'un quasi no-res en expansió accelerada. Les figures que veiem al quadre són només aparents. El món en què creiem viure és un engany convincent.

Però, malgrat tot, més o menys ens entenem, gràcies a un malentès volgut. Un malentès que la filosofia del llenguatge ha entrevist quan ens adverteix de la inevitable distància que sempre hi ha entre “les paraules i les coses”. Ens ho diu G. Steiner a *La poesia del pensament*: “Les rilles són també lingüístiques”.

El llenguatge constitueix un dels elements que més caracteritzen els humans. Però, s'ha dit, amb raó, que el simple fet de parlar ja és una exageració. Quasi sempre captem el món a través de les *ulleres* dels nostres llenguatges, que sempre són abstractes però que quasi mai són *neutres* o transparents. Ens permeten parlar de moltes coses, però també sovint ens les oculten. És difícil expressar el que no coneixem, però també ho és expressar el que coneixem després de Heisenberg i Wittgenstein. Tot i que *callant* no arribem més enllà, més aviat al contrari.

Un dels atractius d'autors com Shakespeare, Berlin o Hegel és que ens parlen molt més de com és el món que de com hauria de ser. I en el que diuen sempre hi ha un fort ingredient d'escepticisme. El caràcter dels homes depèn de les seves accions, que estan basades fonamentalment en emocions (Shakespeare); la raó i els valors juguen un paper al costat de les emocions, però la raó sap que els valors lluiten sovint entre ells, sense possibilitat de síntesis harmòniques (Berlin); les accions, la raó i els valors depenen de les institucions polítiques que construïm (Hegel). Són autors recomanables per a temps complexos.